

UDK 330.5:327(497.11)(4-672EU)
Bibliid 0543-3657, 69 (2018)
God. LXIX, br. 1169, str. 70–86
pregledni članak
Primljen: 25.1.2018.

Jelena KOSTIĆ¹

Nacionalna ekonomija kao determinanta spoljne politike Srbije u kontekstu pristupanja Evropskoj uniji

SAŽETAK

Nivo ekonomske razvijenosti jedne zemlje sigurno je glavna determinanta društvenog blagostanja. U doba globalizacije ekonomske prilike na nacionalnom nivou, svakako su uslovljene kvalitetom odnosa sa drugim državama. Zbog toga nacionalnom ekonomskom razvoju doprinose i adekvatne spoljnopolitičke aktivnosti. Međutim, i prilike na nacionalnom nivou u velikoj meri određuju spoljnu politiku jedne zemlje. Težnja ka članstvu u određenim međunarodnim organizacijama takođe je uslovljena istim prilikama. Čini se da je spoljna politika Republike Srbije, pre svega, determinisana ekonomskim prilikama, iako u njenom oblikovanju veliki uticaj ima i političko nasleđe. Predmet rada jeste ukazivanje na vezu između nacionalne ekonomije i spoljne politike. Upravo je potreba za razvojem nacionalne ekonomije uticala na težnju ka članstvu u Evropskoj uniji, kao i saradnju sa Ruskom Federacijom i Narodnom Republikom Kinom. Interesi nekih od tih zemalja su suprotstavljeni. To može da utiče na kvalitet odnosa Republike Srbije sa navedenim zemljama, a samim tim i neke od prioriteta nacionalne ekonomske politike. Međutim, čini se da je teško dati odgovor na pitanje šta će se desiti u narednom periodu, iako Republika Srbija ima obavezu da kao buduća članica Evropske unije prihvati i njeno spoljnopolitičko opredeljenje. Zbog toga je možda potrebno iskoristiti trenutne pogodnosti koje Srbija ima kao kandidat za pristupanje Evropskoj uniji i kao zemlja čiji su spoljnotrgovinski partneri Ruska Federacija i Narodna Republika Kina.

Ključne reči: nacionalna ekonomija, determinante, razvijenost, saradnja, Evropska unija, Ruska Federacija, Kina.

¹ Autorka je naučni saradnik u Institutu za uporedno pravo, Beograd.

E-pošta: suputjelena@yahoo.com

U cilju razvoja nacionalne ekonomije neophodno je pratiti društveno-ekonomске prilike na globalnom nivou, a razlozi za to su mnogostruki. Kvalitet odnosa jedne države sa drugim državama može da zavisi od nivoa njihovog nacionalnog ekonomskog razvoja. Dvadeseti vek je karakterisalo vraćanje tržištu uz zahteve za liberalnu ekonomsku politiku, pravila o vođenju ekonomske politike, individualizam kao osnovu za vođenje društvenih i ekonomskih poslova, institucije koje će ograničiti zloupotrebu ekonomske politike i drugo.² Od kvaliteta odnosa sa drugim zemljama u velikoj meri zavisi realizacija nacionalnih ekonomskih interesa. Zbog toga je, pre svega, neophodno jasno definisati nacionalne spoljnopolitičke ciljeve, kao i mere i eventualne rokove za njihovu realizaciju. Parametar za njihovo definisanje, pre svega, trebalo bi da budu ne samo trenutne nacionalne potrebe, već i iskustva iz prethodnog perioda. Osim toga, ne treba zapostaviti ni činjenicu da svaka zemlja teži maksimizaciji vlastitih interesa. Strane investicije i spoljnotrgovinska saradnja zavise od obostranih ekonomskih potencijala i interesa. Neki od tih interesa mogu biti kratkoročni, ali mogu predstavljati značajan preduslov za preduzimanje daljih koraka. Tako npr. izgradnja adekvatne infrastrukture predstavlja preduslov za buduću spoljnotrgovinsku saradnju zemalja.

Podsticanje ekonomskog razvoja jedan je od opštih društvenih i političkih ciljeva, jer adekvatna nacionalna ekonomska politika može da privuče inostrane investicije. Za razvoj nacionalne privrede od velikog je značaja održavanje i uspostavljanje odnosa sa razvijenim zemljama. Sam proces globalizacije uslovljava ekonomsku međuzavisnost, a samim tim i povezivanje zemalja. Zbog toga je jedan od ciljeva Srbije i članstvo u Evropskoj uniji. Integracije svakako doprinose povećanju ekonomske saradnje između zemalja članica, a samim tim i unapređenju regionalnog ekonomskog razvoja. Ekonomska saradnja sa drugim zemljama i drugim međunarodnim institucijama predstavlja jedan segment nacionalne spoljne politike, a posebno manje razvijene zemlje nastoje da privuku što više stranih investicija i uspostave što bolju spoljnotrgovinsku saradnju. Prema pojedinim autorima, povećanje trgovinske otvorenosti, odnosno rast spoljnotrgovinske razmene (pre svega izvoza) kao mere podsticaja ukupnog ekonomskog rasta neophodan za zemlje ili tržišta skromne veličine, kao što je to slučaj u Srbiji.³

Osim težnje ka članstvu u Evropskoj uniji, jedan od prioriteta spoljne politike Srbije je i ekonomska saradnja sa Ruskom Federacijom i Narodnom Republikom Kinom. Kina poslednjih godina ulaže u nacionalnu infrastrukturu, a postojeći sporazum o bescarinskoj trgovini sa Ruskom

² Miodrag Zec i Božidar Cerović, *Kuda ide Srbija, ostvarenja i dometi reformi*, Naučno društvo ekonomista sa Akademijom ekonomskih nauka i Ekonomski fakultet Univerziteta u Beograd, Beograd 2008, str. 43.

³ Goran Nikolić, „Uticaj spoljne trgovine na ekonomski rast“, *Ekonomski anali*, 165, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2005, str. 162.

Federacijom otvara mogućnost za značajnu spoljnotrgovinsku saradnju.⁴ Spoljnotrgovinska saradnja nosi u sebi opasnost od pojave spoljnotrgovinskog deficita. Ukoliko se formira deficit u razmeni sa inostranstvom, njegovi negativni efekti mogu da neutrališu pozitivne efekte obezbeđenja dopunske akumulacije.⁵ Zbog toga je neophodno kontinuirano analizirati rezultate spoljnotrgovinske razmene sa ključnim partnerima.

Dosadašnje spoljnopoličko opredeljenje Srbije

Kada se govori o determinantama spoljne politike ističe se da se u obzir moraju uzeti međunarodno okruženje, unutrašnji društveni sistem, istorijski i ideosinkratički ciljevi.⁶ Nesumljivo je da navedeni činioci utiču na određene spoljne politike. Međutim, od velikog značaja za određivanje strategije spoljne politike je i finansijska stabilnost kao značajan činilac nacionalne ekonomske politike.

Neki autori prepoznaju tri faze u spoljnoj politici Srbije. Imajući u vidu okolnosti koje su bile prisutne u tim periodima, može se zaključiti da je spoljnopoličko opredeljenje u velikoj meri bilo uslovljeno nacionalnim ekonomskim prilikama. Prva faza je bila nakon raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i stvaranja Savezne Republike Jugoslavije. Tadašnja Jugoslavija nije bila članica Ujedinjenih nacija, a ni međunarodno priznata država. Nakon proglašenja Savezne Republike Jugoslavije 1992. godine, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija odlučio je da Jugoslavija ne može nastaviti kontinuitet članstva. Beograd nije pristao na takvo rešenje, pa je Jugoslavija bila pod sankcijama Ujedinjenih nacija. Izvan navedene međunarodne organizacije ostala je sve do 2000. godine.⁷ Od tog perioda počinje doba opadanja ekonomskih aktivnosti. Samim sankcijama smanjena je mogućnost obavljanja spoljnotrgovinske razmene sa drugim zemljama. Sve to je oslabilo i preduzeća u kojima je u tom periodu postojao društveni kapital. Kako nije postojala mogućnost spoljnotrgovinske razmene u tom periodu dolazi do pojave "crnog tržišta", a što dodatno narušava već poljuljanu finansijsku stabilnost. Međutim, često se mogu čuti prigovori da ni posle 5. oktobra 2000. godine, nije postojala spoljnopolička strategija koja

⁴ Strana ulaganja mogu biti u vidu kredita, portfolio investicija i direktnih investicija. Narodna Republika Kina vrši ulaganja u nacionalnu ekonomiju putem kreditiranja infrastrukturnih projekata.

⁵ Emilija Vukadin, *Ekonomska politika*, Dosije i Savet projekta „Konstituisanje Srbije kao pravne države“, Beograd, 1999. str. 123.

⁶ Ivo Visković, „Determinante spoljne politike Srbije“, u: Edita Stojić Karanović i Slobodan Janković (urs.) *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 17.

⁷ Srećko Đukić, Boris Varga, *Srbija na putu ka EU i Rusija*, 2/2017, Evropski pokret u Srbiji i Forum za međunarodne odnose, Beograd, 2017, str. 5.

bi nedvosmisleno definisala spoljnopolitičke ciljeve. Od 2001. godine prisutan je stav da na srpskom tržištu ima mesta i za Rusiju, ali da je prioritet članstvo u Evropskoj uniji.⁸ U tom periodu intenzivno se odvija postupak privatizacije društvenih preduzeća. Na domaćem tržištu pojavljuju se različiti investitori. Međutim, nekoliko godina kasnije pokazalo se da to nije povoljno uticalo na razvoj nacionalne ekonomije već, naprotiv, doprinosi sve većoj nezaposlenosti, a ni proizvodna delatnost nije bila na zadovoljavajućem nivou. Iako je ideja o članstvu u Evropskoj uniji donela i prelazak na tržišnu privredu to je za Srbiju, koja je već prethodno osiromašena, imalo prilično negativne posledice. Naravno, taj period tranzicije bio je bolan za celokupnog stanovništvo. Uprkos tome od članstva u Evropskoj uniji nije se odustalo, ali se u ekonomskom smislu Srbija sve više okreće saradnji sa Rusijom.

Treća faza počinje od 2006. godine nakon održanog referenduma o nezavisnosti Crne Gore. Tada je ona postala samostalna država, a Srbija sukcesor u svim međunarodnim organizacijama i sporazumima. U tom periodu je uspostavljena aktivna spoljna politika Srbije u integraciji sa Evropskom unijom, a istovremeno počinje proces zbližavanja sa Rusijom. Razvija se regionalna saradnja i potpisuje se Sporazum o slobodnoj trgovini CEFTA u decembru 2006. godine. Tu fazu obeležava pokušaj rešavanja statusa Kosova i jednoglasno proglašenje nezavisnosti pokrajine 17. februara 2008. godine.⁹ Za dalji razvoj nacionalne ekonomije od posebnog značaja je potpisivanje Sporazuma o slobodnoj trgovini. Naime, ukoliko se želi postići konkurentnost van regiona, potrebno je kroz regionalnu saradnju izaći na evropsko tržište. Upravo navedeni sporazum može da doprinese bržem članstvu u Evropskoj uniji. Potpisivanje Sporazuma je predstavljalo pozitivan signal da region gradi atraktivno i stabilno okruženje i unapređuje okvir za uzajamna ulaganja, kao i strane direktne investicije.¹⁰

Ekonomski razvijenije zemlje u svakom slučaju lakše prevazilaze ekonomsku krizu. Brzina prevazilaženja zavisi i od adekvatnog spoljnopolitičkog opredeljenja. Na nacionalne ekonomije u velikoj meri utiče i međunarodna politička ekonomija. To podrazumeva i pravila i institucije koje stvaraju razvijenije zemlje u cilju institucionalizacije ekonomskih aktivnosti na međunarodnom nivou u pojedinim oblastima svetske ekonomije. Takođe, to uključuje i politiku manje razvijenih zemalja, a koje su uključene u svetsku ekonomiju putem liberalizacije trgovine, investicija i proizvodnje.¹¹

⁸ Ibid. str. 6.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Sanja Jelisavac i Mina Zirojević Fatić, „Regionalne integracije na prostoru Zapadnog Balkana sa posebnim osvrtom na CEFTA“, u: Edita Stojić Karanović i Slobodan Janković (ur.), *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 149 i 150.

¹¹ Ngairé Woods, „International political economy in an age of globalization“ in: John Baylis and Steve Smith (eds.), *The Globalization of the world politics: An introduction to international relations*, Second edition, Oxford University Press, Oxford, New York, 2001. p. 290.

Ekonomski slabije zemlje ne samo da moraju da prihvate pravila koja su drugi uspostavili, već i imaju poteškoće sa uključivanjem u svetsku ekonomiju. Naravno, te zemlje u koje spada i naša zemlja nemaju mnogo nezavisnosti prilikom donošenja odluka u vezi sa uključivanjem i određivanjem pravca u oblasti svetske ekonomije.¹² Uprkos tome, spoljnopolitička povezanost sa određenim zemljama u značajnoj meri može doprineti unapređenju nacionalnog ekonomskog razvoja. Međutim, to zahteva konstantne ustupke i prilagođavanja ekonomski slabijih država. Veliki pomak za našu zemlju predstavlja i dobijanje statusa kandidata u procesu pristupanja Evropskoj uniji.

Uticao članstva u Evropskoj uniji na nacionalni ekonomski razvoj

Evropska unija je ekonomski i politički simbol uspešnog razvoja i sve bivše zemlje socijalizma su težile toj celini.¹³ U tome je značajnu ulogu imalo dominantno shvatanje da od spremnosti Evropske unije da pomogne u određenim oblastima zavise brojni projekti od značaja za razvoj istočnoevropskih zemalja.¹⁴ Istok se u političkom, vojnom i ekonomskom smislu raspao, pa su nakon toga zemlje Istočne i Srednje Evrope imale težnju da se što pre i potpunije uključe u opšteevropske procese, odnosno u zapadnu Evropu.¹⁵ Velike transformacije u istočnom i središnjem delu Evrope su srušile nametnuti način razmišljanja i tražile su mogućnost hvatanja toka ka ekonomski razvijenijoj Zapadnoj Evropi.¹⁶ Pre prijema ekonomski slabijih zemalja u članstvo bilo je potrebno ojačati njihov ekonomski potencijal. Zbog toga su i uspostavljeni ekonomski kriterijumi kao jedan od obaveznih uslova za prijem u članstvo Evropske unije. Međutim, već sticanjem statusa kandidata, svaka potencijalna članica ima mogućnost korišćenja fondova Evropske unije kako bi ojačala kapacitete nacionalne ekonomije u određenim oblastima. U skladu sa tim, od trenutka dobijanja statusa kandidata Republika Srbija ima mogućnost korišćenja sredstava fondova i programa Evropske unije, a kasnije samim pristupanjem mogućnost istupanja na zajedničkom tržištu, porast stranih ulaganja, povećanje zaposlenosti, unapređenje zaštite prava potrošača.¹⁷

Prema aktuelnim podacima trgovinska liberalizacija negativno utiče na porast zarada kod 40% najsiromašniji, a pozitivno utiče na rast zarada među bogatijim zemljama. Stoga se zaključuje da ne postoji uzročno-posledična

¹² Ibid., p. 291.

¹³ Radovan Vukadinović, „Izazovi sigurnosti u Europskom prostoru”, u: Radovan Vukadinović i Vlatko Mileta (urs.), *Međunarodni odnosi: Izabrane teme*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1995. str. 18.

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Radovan Vukadinović, „Izazovi sigurnosti u Europskom prostoru”, op. cit., str 6.

¹⁶ Ibid., str. 13.

¹⁷ Aleksandar Gajić, Slobodan Janković, „Četiri stuba srpske spoljne politike”, op. cit., str. 192.

veza između stranih investicija i smanjenja siromaštva.¹⁸ Imajući u vidu navedeno, neki autori smatraju da naša zemlja u ekonomskom smislu ne dobija mnogo od ulaska u Evropsku uniju, kao i da neulaskom u navedenu zajednicu, ostaje više prostora za drugačiju ekonomsku politiku. Prema njihovom mišljenju to bi moglo u većoj meri da doprinese razvoju nacionalne privrede.¹⁹ Nasuprot njima, drugi autori smatraju da je najznačajniji i dominantan spoljnotrgovinski partner Srbije Evropska unija na koju se odnosi preko polovine ukupnog izvoza i uvoza Srbije. Zbog toga je opredeljenje Srbije da se priključi Uniji svakako njeno strateško opredeljenje u spoljnoj politici. Međutim, Srbija ostvaruje stalne spoljnotrgovinske deficite u trgovini sa Evropskom unijom, kao značajno razvijenijim i konkurentnijim partnerom. Uprkos tome, prema nekim autorima pozitivna strana tog odnosa jeste što nakon primene preferencijala za Srbiju od 2003. godine, izvoz u Evropsku uniju dinamično raste.²⁰ Isto tako, teorije regionalne ekonomske integracije sugerišu da će zemlja imati više koristi od regionalne ekonomske integracije ukoliko značajno trguje sa njom i pre njenog učlanjenja.²¹ Pozitivna strana pristupanja Evropskoj uniji je i što će Srbija uspostaviti potpunu slobodu tokova kapitala između zemalja u Evropskoj uniji. Osim toga, od velikog značaja je i mogućnost korišćenja sredstava iz fondova Evropske unije, a veliku prednost predstavlja i efikasija zaštita od inostrane konkurencije.²²

Uopšteno gledajući spoljnotrgovinsku razmenu posle 2000. godine karakteriše visok deficit, kao i niska vrednost i nepovoljna struktura izvoza.²³ Podaci Republičkog zavoda za statistiku za period od januara do decembra meseca 2016. godine svedoče da su u izvozu glavni spoljnotrgovinski partneri od zemalja članica Evropske unije bile: Italija, Nemačka i Rumunija. U uvozu su najveći spoljnotrgovinski partneri bili: Nemačka, Italija i Mađarska. U navedenom periodu najveća spoljnotrgovinska robna razmena postojala je sa zemljama sa kojima Srbija ima potpisan sporazum o slobodnoj

¹⁸ Ibid., str. 193.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Predrag Bjelić, *Uticao pridruženja Srbije Evropskoj uniji na njenu spoljnotrgovinsku politiku*, Nacionalni konvent o Evropskoj uniji, Fondacija za otvoreno društvo, Beograd, 2016. str. 2. Tekst se nalazi na veb-stranici: <http://eukonvent.org/wp-content/uploads/2016/11/Uticao-pridru%C5%BEenja-Srbije-EU-na-njenu-spoljnotrgovinsku-politiku-Predrag-Bjeli%C4%87.pdf>, 17. septembar 2017.

²¹ Više o tome: Richard G. Lipsey *The Theory of Customs Unions: A General Survey*, *The Economic Journal*, no. 52, 1960, p. 496. Ibid., str. 2.

²² Predrag Bjelić, *Uticao pridruženja Srbije Evropskoj uniji na njenu spoljnotrgovinsku politiku*, op. cit., str. 4.

²³ Biljana Jovanović Gavrilović, „Tranzicija privrede Republike Srbije: Dostignuća i izazovi“, u: Vlastimir Leković (ur.) *Institucionalne promene kao determinant privrednog razvoja Republike Srbije*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2016. str. 32.

trgovini. Od toga zemlje članice Evropske unije čine 64,4% ukupne razmene. Najveći spoljnotrgovinski suficit u periodu od januara do decembra 2016. godine ostvaren je sa Rumunijom, Italijom, Bugarskom, Velikom Britanijom, Slovačkom i Hrvatskom.²⁴ Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku za jul mesec 2017. godine, imajući u vidu zemlje članice Evropske unije u izvozu su glavni spoljnotrgovinski partneri bili Italija, Nemačka i Rumunija. U istom periodu najviše se uvezilo iz Nemačke, Italije i Mađarske. Najveća spoljnotrgovinska razmena ostvarena je sa zemljama sa kojima Srbija ima potpisane sporazume o slobodnoj trgovini. Od toga zemlje članice Evropske unije čine 64,8% ukupne razmene. Spoljnotrgovinski suficit je ostvaren sa zemljama koje su članice Evropske unije: Rumunijom, Bugarskom, Italijom, Hrvatskom, Slovačkom i Velikom Britanijom.²⁵

Imajući u vidu određena ograničenja nacionalne ekonomije, makroekonomska politika bi prema nekim autorima trebalo da bude usmerena na stvaranje povoljnog ambijenta za investicije. Prema njihovom mišljenju to bi doprinelo ostvarenju dugoročno održivih visokih stopa privrednog rasta, kao i stvaranju povoljnog ambijenta za investicionu aktivnost, a što će se odraziti na ostvarenje dugoročno održivih visokih stopa privrednog rasta. Na osnovu toga trebalo bi očekivati smanjenje nezaposlenosti, kao i porast životnog standarda stanovnika.²⁶ Upravo zbog toga je od značaja za razvoj nacionalne ekonomije privlačenje što većeg broja stranih investitora, ali ne po svaku cenu. Pre svega treba imati u vidu način i rezultate njihovog investiranja. Kada je u pitanju spoljna trgovina trebalo bi voditi računa o smanjenju spoljnotrgovinskog deficita koji je u velikoj meri prisutan u spoljnoj politici Republike Srbije.

Zbog navedenog trebalo bi težiti povećanju bruto dodate vrednosti u proizvodnim delatnostima, a koje će dati značajan doprinos privrednom rastu. Opravdan je stav autora koji smatraju da generator rasta bruto domaćeg proizvoda treba tražiti u povećanju izvoza i formiranju adekvatne strukture izvoza, što podrazumeva podizanje konkurentnosti domaće privrede, specijalizaciju izvoza i aktivnu podršku država izvozno orijentisanog proizvodnji. Povećanje izvoznih prihoda je prvi uslov finansiranja uvoza opreme i tehnologije, a to znači ubrzan ekonomski rast i razvoj u budućnosti.²⁷

²⁴ Konačni podaci o spoljnotrgovinskoj robnoj razmeni nalaze se na veb-strani: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4258>, 17. septembar 2017.

²⁵ Podaci o spoljnotrgovinskoj razmeni za jul mesec 2017. godine nalazi se na: www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4306, 17. septembar 2017.

²⁶ Petar Veselinović, „Ekonomski efekti tranzicije privrede Republike Srbije“: u: Vlastimir Leković (ur.) *Institucionalne promene kao determinante privrednog razvoja Republike Srbije*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2016. str. 63.

²⁷ Ibid., str. 64.

Zbog toga bi trebalo u postupku pristupanja Evropskoj uniji iskoristiti sredstva iz njenih fondova namenjena zemljama kandidatima.²⁸

Međutim, uprkos pozitivnim aspektima pristupanja Evropskoj uniji, u teoriji se često ističu i njegovi negativni aspekti. Tako neki autori ističu da su kod malih i nedovoljno razvijenih zemalja češće izražene negativne strane procesa integracija. Razlog za to je i činjenica da mala zemlja takođe mora da otvori svoje tržište za uvozne proizvode iz zemalja članica. U tom slučaju, ukoliko su ostale članice ekonomski moćnije ili fleksibilnije u organizaciji proizvodnje, domaći proizvođači će svakako biti istisnuti sa domaćeg tržišta.²⁹ Osim toga, često se ističe da poseban problem može da predstavlja činjenica što je neki od bitnih spoljnotrgovinskih partnera izvan integracija u koju zemlja ulazi.³⁰ Oba navedena prigovora adekvatna su kada je u pitanju nacionalna ekonomija. Tržište Republike Srbije je svakako veoma malo i nerazvijeno, a jedan od najvećih spoljnotrgovinskih partnera je Ruska Federacija zbog postojanja Sporazuma o slobodnoj trgovini. Naravno, moguće negativne posledice evropskih integracija svakako bi trebalo imati u vidu. Uprkos navedenom, postoje i pozitivne činjenice koje opravdavaju nacionalno opredeljenje za članstvo u Evropskoj uniji. Integracije će doprineti uključivanju u zajedničko tržište što podrazumeva slobodno kretanje roba, usluga i kapitala. Istovremeno, to olakšava uvoz stranih direktnih investicija. Povećava se izvoz jer one doprinose izvoznom tržištu i povećanju nacionalnog bruto proizvoda.³¹ Imajući u vidu navedeno, ne treba odustajati od članstva u Evropskoj uniji, ali svakako ni od spoljnotrgovinske saradnje sa značajnim spoljnopoličkim partnerima.

Ekonomski odnosi sa Rusijom

Kada je u pitanju odnos sa Rusijom tu postoji potreba za saradnjom u oblasti energetike, kao i infrastrukturnog razvoja. Jedan od značajnijih sporazuma jeste i ugovor o pristupanju Srbije projektu izgradnje gasovoda "Južni tok" za snabdevanje energentima i u okviru njega privatizacija srpske kompanije "NIS" čiji je većinski vlasnik postao ruski "Gasprom". Osim toga potpisan je i ugovor između "Gasproma" i "Srbijagasa" o formiranju zajedničke kompanije za modernizaciju podzemnog skladišta gasa "Banatski Dvor", a koji je potpisan u Beču 2010.³² U ekonomskom smislu Ruska Federacija zaista jeste značajan partner Srbije. Ona u Srbiju izvozi sirovine i

²⁸ Posebno bi trebalo imati u vidu sredstva koja su namenjena poljoprivrednom i ruralnom razvoju.

²⁹ Ivan Marković i Dragan Petrović, „Međunarodna ekonomska integracija: Efekti I izazovi članstva”, u: Vlastimir Leković (ur.), *Institucionalne promene kao determinante privrednog razvoja Republike Srbije*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2016. str. 158.

³⁰ Ibid.

³¹ Ivan Marković i Dragan Petrović, „Međunarodna ekonomska integracija: Efekti I izazovi članstva”, op. cit., str. 159.

³² Aleksandar Gajić, Slobodan Janković, „Četiri stuba srpske politike”, op. cit., str. 181. i 182.

mašinske proizvode, a Srbija u Rusku Federaciju izvozi farmaceutske proizvode, mašine, opremu, robu široke potrošnje, prehrambene i tekstilne proizvode. Osim toga, Srbija ima status povlašćene nacije u trgovinskim odnosima prema velikom ruskom tržištu.³³ Poseban značaj za nacionalnu ekonomiju predstavljaju bilateralni sporazumi koji su zaključeni sa Rusijom. U toj oblasti od značaja su: Sporazum Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o formiranju Međuvladinog jugoslovensko-ruskog komiteta za trgovinu, ekonomiju i naučno-tehničku saradnju iz 1994. godine, Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o trgovini i ekonomskoj saradnji iz 1994. godine, Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije u isporukama prirodnog gasa iz Ruske Federacije u Saveznu Republiku Jugoslaviju iz 1995. godine, Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o stimulanju i uzajamnoj zaštiti ulaganja iz 1995. godine, Sporazum između Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o saradnji u izgradnji gasovoda na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije iz 1996. godine, Protokol između Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije u isporukama nafte iz Ruske Federacije u Saveznu Republiku Jugoslaviju iz 1996. godine, Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o saradnji u oblasti agroindustrijskog kompleksa iz 1996. godine.³⁴

Nakon 2000. godine intenzivirana je saradnja Ruske Federacije i Republike Srbije. Tada je potpisan veliki broj značajnih sporazuma, kao što su: Sporazum potpisan između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o saradnji u oblasti turizma iz 2011. godine, Memorandum potpisan od strane Ministarstva finansija i privrede – Uprave carina Republike Srbije i Federalne carinske službe Ruske Federacije o razmeni statističkih podataka o spoljnoj trgovini, Sporazum potpisan između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o isporukama prirodnog gasa iz Ruske Federacije u Republiku Srbiju iz 2012. godine, Sporazum potpisan od strane Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o odobrenju državnog izvoznog kredita Vladi Republike Srbije iz 2013. godine, Memorandum o razumevanju u oblasti energetske efikasnosti, uštede energije i obnovljivih izvora energije između Ministarstva rudarstva i energetike Republike Srbije i Ruske agencije za energetske efikasnost Ministarstva energetike Ruske Federacije iz 2014. godine, kao i Memorandum o razumevanju potpisan od strane Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije u oblasti ekonomske saradnje, privlačenja investicija i realizacije zajedničkih projekata iz 2015. godine.³⁵

³³ Ibid., str. 182.

³⁴ Navedeni podaci se nalaze na veb-strani: http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/rusija.pdf, 17. septembar 2017.

³⁵ Ibidem.

Iako su svi navedeni dokumenti podjednako važni za bilateralnu saradnju u oblasti ekonomije, svakako najvažniji dokument, a koji bi mogao da bude i kamen spoticanja u vezi sa članstvom Republike Srbije u Evropskoj uniji jeste Sporazum o slobodnoj trgovini iz 2000. godine, a koji Srbiji obezbeđuje da u slobodnom režimu u neograničenim količinama izvozi oko 99% robe na rusko tržište. Prema zvaničnim podacima Ministarstva spoljnih poslova, robna razmena u prvih devet meseci dostigla je 1.525.896.000 evra. Od toga je vrednost izvoza 518.796.000, a uvoz 1.007.110.000 evra.³⁶ Potpisivanjem Sporazuma o slobodnoj trgovini stvoreni su uslovi za slobodno kretanje robe i kapitala uz poštovanje pozitivnog zakonodavstva u svakoj državi, kao i pravila Svetske trgovinske organizacije. Osim toga, ciljevi potpisivanja bili su proširenje i podsticanje međusobnih trgovinsko-ekonomskih odnosa radi ubrzanja razvoja dve države, unapređenja uslova života i rada, povećanja zaposlenosti stanovništva u oblasti proizvodnje, postizanja proizvodne i finansijske stabilnosti dve države, obezbeđivanja uslova za lojalnu konkurenciju između privrednih subjekata, harmonizacija carinskih procedura, primena pravila o poreklu robe u skladu sa normama međunarodne prakse, kao i usaglašavanje postupka kontrole porekla robe od strane carinskih organa dve države.³⁷ Strane ugovornice su se obavezale na preduzimanje mera za postepeno ukidanje u međusobnoj trgovini uvoznih carina i dažbina i drugih mera ekvivalentnog spoljnotrgovinskog dejstva za robu poreklom sa njihovih carinskih teritorija. Protokolom zaključenim između Vlade Republike Srbije i Ruske Federacije uz Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o slobodnoj trgovini između Savezne Republike Jugoslavije i Ruske Federacije uređeni su izuzeci od primene navedenog režima.

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku za 2016. godinu, najveća spoljnotrgovinska razmena ostvarena je sa zemljama sa kojima postoji potpisan sporazum o spoljnoj trgovini. Među tim zemljama nalazi se i Rusija, a koja je prema tim podacima četvrti partner Republike Srbije u spoljnoj trgovini. Međutim, istovremeno postoji i veliki deficit u spoljnotrgovinskoj razmeni sa Rusijom. Razlog za to jeste činjenica što se u Republiku Srbiju u velikoj meri uvoze energenti (nafta i gas). Dok je suficit ostvaren u odnosu sa Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom, Makedonijom, Rumunijom, Italijom,

³⁶ Navedeni podaci se nalaze na veb-strani: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11519-ruska-federacija?lang=cyr>, 17.septembar 2017.

³⁷ Član 2 Sporazuma o slobodnoj trgovini. Najvažniji sporazum za privrednu saradnju Srbije i Rusije ratifikovan je Zakonom o potvrđivanju Sporazuma između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o slobodnoj trgovini između Savezne Republike Jugoslavije i Ruske Federacije („Službeni list SRJ –Međunarodni ugovori“, broj 1/2001). Tekst navedenog Sporazuma nalazi se na veb-stranici: <http://www.pks.rs/SADRZAJ/Files/01%20SporazumSaRuskomFederacijom.pdf>, 17. septembar 2017.

Bugarskom, Velikom Britanijom, Slovačkom i Hrvatskom.³⁸ Podaci Republičkog zavoda za statistiku o spoljnotrgovinskoj razmeni za jul mesec 2017. veoma su slični podacima iz 2016. godine. Najveća spoljnotrgovinska razmena bila je sa zemljama sa kojima postoji potpisan sporazum o spoljnotrgovinskoj razmeni. U tom periodu četvrti glavni spoljnotrgovinski partner Republike Srbije bila je Ruska Federacija. Međutim, kao i u prethodnoj godini zabeležen je veliki spoljnotrgovinski deficit u odnosu sa Ruskom Federacijom. Najveći suficit u spoljnoj trgovini ostvaren je sa zemljama u okruženju: Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom i Makedonijom. Kada su u pitanju ostale zemlje, veliki suficit ostvaren je i sa Rumunijom, Bugarskom, Italijom, Hrvatskom, Slovačkom i Velikom Britanijom.³⁹ Navedeni podaci nameću zaključak da je osim ekonomske saradnje sa Rusijom od velikog značaja za Republiku Srbiju i saradnja sa drugim zemljama, od kojih je većina zemalja članica Evropske unije. Ipak, ne treba zaboraviti veoma bitnu činjenicu, a to je da Evropska unija zahteva ispunjenje uslova za prijem u članstvo.

Spoljnotrgovinska saradnja sa Narodnom Republikom Kinom

Republika Srbija i Narodna Republika Kina intenzivirale su saradnju u oblasti infrastrukture od 2009. godine. Međutim, ne treba zapostaviti ni zainteresovanost kineske strane u oblasti poljoprivrede (proizvodnja kukuruza, pšenice, soje, šećerne repe, prehrambene industrije, trgovine, obrazovanja, kulture i sporta).⁴⁰ Zbog toga se ističe kontinuirana potreba za uspostavljanjem kontakata i putem kulturnih i naučnih manifestacija u cilju jačanja te saradnje. Samim tim, to će doprineti i povećanju investicija Kine u oblastima od značaja za ekonomski razvoj.⁴¹ Naravno, Kina u tim investicijama ima i sopstveni interes. On se ogleda u povezivanju sa celinom evropskog prostora kao tržišta visoke kupovne moći i samim tim idealnog za plasiranje sopstvenih proizvoda.⁴² Smatra se da je Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u infrastrukturnim projektima iz 2009. godine dao podsticaj jačanju ekonomskih odnosa Republike Srbije i Kine. To je imalo za

³⁸ Podaci o spoljnotrgovinskoj razmeni Republike Srbije u 2016. godini nalaze se na veb-stranici: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4258>, 17. septembar 2017.

³⁹ Podaci se nalaze se na veb-stranici Zavoda za statistiku Republike Srbije: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4306>, 17. septembar 2017.

⁴⁰ Dragana Mitrović, „Modeli produblivanja saradnje sa NR Kinom i zemljama Centralne i Istočne Azije“, u: Edita Stojić Karanović i Slobodan Janković (ur.), *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 27.

⁴¹ Ibid., str. 28.

⁴² Aleksandar Gajić, Slobodan Jovanović, „Četiti stuba srpske spoljne politike“ u: Dragan Đukanović i Miloš Jončić (urs.), *Spoljna politika Srbije i zajednička spoljna i bezbednosna politika EU*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2012. str. 178.

rezultat uspostavljanje saradnje dve zemlje u više projekata u oblasti infrastrukture u Republici Srbiji. Kao najznačajniji izdvajaju se izgradnja „Pupinovog mosta“ koji povezuje Zemun sa Borčom, projekat termoelektrane „Kostolac“, izgradnja dve deonice autoputa Obrenovac–Ljig na koridoru 11. Međutim, posebno se izdvaja projekat koji se sprovodi u okviru mehanizma saradnje Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope. On se tiče modernizacije i izgradnje pruge Beograd–Budimpešta. U taj projekat je uključena i Mađarska. Osim toga kao jedan od važnijih sporazuma u oblasti ekonomske saradnje navodi se i ugovor koji je 2016. godine Vlada Republike Srbije potpisala sa kineskom kompanijom „Hestil“ o prodaji Železare Smederevo, a čije je preuzimanje završeno do kraja juna 2016. godine.⁴³

Iako su ekonomski odnosi Srbije i Kine ojačani posle 2009. godine, sporazumi o ekonomskoj saradnji dve zemlje postojali su i ranije. O tome svedoče sledeći bilateralni sporazumi: Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj saradnji između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Kine iz 1995. godine, Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Kine o uzajamnom podsticanju i zaštiti ulaganja iz 1995. godine, Sporazum o saradnji u oblasti telekomunikacija i pošta između Savezne vlade Republike Jugoslavije i Vlade Narodne Republike Kine iz 2000. godine, Sporazum o konverziji dela pomoći Narodne Republike Kine Saveznoj Republici Jugoslaviji po sporazumu o ekonomsko-tehničkoj saradnji iz 1999. godine (postignut razmenom pisama) iz 2000. godine, Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije Vlade Narodne Republike Kine iz 2000. godine, kao i Okvirni sporazum o privredno-tehničkoj saradnji između Vlade Narodne Republike Kine i Vlade Republike Srbije iz 2006. godine.⁴⁴

Nakon 2009. godine ipak je potpisan najveći broj bilateralnih sporazuma sa Narodnom Republikom Kinom. Okvirni sporazum o privredno-tehničkoj saradnji između Vlade Republike Srbije iz Vlade Narodne Republike Kine potpisan je 2009. godine. Nakon toga potpisani su sledeći sporazumi: Memorandum o razumevanju, a koji je potpisan između Ministarstva rudarstva i energetike Republike Srbije i Nacionalne uprave za energetiku Narodne Republike Kine 2010, a tiče se saradnje u oblasti energetike. Zatim je 2012. godine potpisan Aneks broj 1 Sporazuma o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u oblasti infrastrukture između Vlade Republike Srbije i Narodne Republike Kine. Osim oblasti infrastrukture i energetike, predmet međusobne saradnje jeste i oblast telekomunikacija i informacionih

⁴³ Navedeni podaci se nalaze na veb-stranici: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11465-kina?lang=cyr> , 17. septembar 2017.

⁴⁴ Podaci o bilateralnim sporazumima koje je Republika Srbija potpisala sa Narodnom Republikom Kinom nalaze se na: www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateralagovori/kina.pdf , 17. septembar 2017.

tehnologija. U toj oblasti je tadašnje Ministarstvo spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija Republike Srbije 2013. godine potpisalo Memorandum o razumevanju sa Ministarstvom tehnologija Narodne Republike Kine, a koji se tiče privrednotehničke saradnje dve vlade u navedenoj oblasti.⁴⁵

Pre dve godine započet je postupak afirmacije puta svile. Memorandum o razumevanju između Vlade Republike Srbije i Vlade Narodne Republike Kine o zajedničkoj afirmaciji ekonomskog pojasa, puta svile i pomorskog puta svile XXI veka potpisan je 2015. godine. Od značaja za navedenu oblast je i Memorandum o razumevanju razvoja informatičkog puta svile za informacionu povezanost, a koji je potpisan između Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija Republike Srbije i Nacionalnog komiteta za reforme i razvoj Narodne Republike Kine iz 2016. godine. Osim navedenih oblasti, od značaja je i Sporazum o saradnji u oblasti odbrambene industrije, a koji je potpisan između Vlade Republike Srbije i Vlade Narodne Republike Kine u toku 2016. godine. Kada je u pitanju oblast proizvodnje i unapređenje spoljnotrgovinske saradnje, svakako su značajni: Okvirni sporazum koji je potpisan između Ministarstva privrede Republike Srbije i Nacionalne komisije za razvoj i reforme Narodne Republike Kine o razvoju saradnje u oblasti proizvodnih kapaciteta iz 2016. godine i Sporazum o privrednotehničkoj saradnji između Vlade Republike Srbije i Vlade Narodne Republike Kine iz 2016. godine.⁴⁶ Razvoj saradnje u oblasti proizvodnih kapaciteta mogao bi da doprinese unapređenju nacionalne proizvodne delatnosti. To bi naravno moglo pozitivno da se odrazi i na spoljnotrgovinsku aktivnost Republike Srbije.

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku u toku 2016. godine Kina nije bila glavni spoljnotrgovinski partner u izvozu, dok je bila jedan od vodećih partnera u uvozu, pored Nemačke i Italije. Međutim, u navedenom periodu zabeležen je najveći spoljnotrgovinski deficit sa Kinom. Razlog za to je pre svega veliki uvoz telefona za mreže stanica i laptopova.⁴⁷ Slično stanje je i prema podacima Republičkog zavoda za statistiku za jul mesec 2017. godine. Narodna Republika Kina je i u navedenom periodu jedan od glavnih spoljnotrgovinskih partnera u uvozu. Ona se nalazi na trećem mestu odmah nakon Nemačke i Italije, dok su u izvozu glavni spoljnotrgovinski partneri druge zemlje. U julu mesecu 2017. godine opet je zabeležen najveći spoljnotrgovinski deficit sa Kinom iz istih razloga kao i prethodne godine.⁴⁸

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Podaci o spoljnotrgovinskoj robnoj razmeni za 2016. godinu dostupni su na: www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4306, 17. septembar 2017.

⁴⁸ Podaci o spoljnotrgovinskoj razmeni za mesec jul 2017. godine nalaze se na veb-stranici: www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4306, 17. septembar 2017.

Iako je spoljnotrgovinski deficit nepoželjan u međunarodnoj trgovini, saradnju sa Narodnom Republikom Kinom bi trebalo produbljivati u određenim oblastima. Pre svega, misli se na infrastrukturne projekte. Osim toga, ne treba zaboraviti ni činjenicu da je u Republici Srbiji nedavno otvorena Kineska banka, a što bi trebalo da doprinese upravo unapređenju ulaganja u takve projekte. Otvaranje predstavništava kineskih firmi takođe bi povoljno moglo da se odrazi ne samo na privredu, već na celokupnu nacionalnu ekonomiju. To bi se, pre svega, ogledalo u povećanju zaposlenosti ali i obezbeđivanju dodatnih budžetskih prihoda. Osim toga, ne treba zaboraviti ni činjenicu da izgradnja infrasturkture omogućava lakše povezivanje sa drugim zemljama, a što bi moglo da doprinese unapređenju spoljnotrgovinskih odnosa.

Zaključak

Spoljna politika Republike Srbije je orijentisana na saradnju sa Kinom, Rusijom i Evropskom unijom. Razlozi za takvo opredeljenje su kako političko-idelološki, tako i ekonomski. Međutim, treba imati u vidu da pristupanje Uniji ujedno usmerava i spoljnu politiku njenih članica. To bi u izvesnim slučajevima značilo i prekid saradnje sa određenim zemljama ukoliko je to deo zajedničkih politika Evropske unije. Tada bi se moglo postaviti pitanje postojanja Sporazuma o bescarinskom režimu koji je Republika Srbija zaključila sa Ruskom Federacijom. Naravno, za Republiku Srbiju je postojanje tog sporazuma od izuzetnog značaja s obzirom da je Ruska Federacija jedan od njenih najvećih spoljnotrgovinskih partnera. Međutim, u tom odnosu Srbija ostvaruje i veliki spoljnotrgovinski deficit. On je uslovljen uvozom energenata (nafte i gasa). Osim Ruske Federacije i Narodna Republika Kina je jedan od strateških spoljnotrgovinskih partnera Republike Srbije. Od velikog značaja za razvoj privrede, a samim tim i sveopšte nacionalne ekonomije, jeste ulaganje Kine u infrastrukturu. Neki od najvećih projekata u toj oblasti su: izgradnja termoelektrane "Kostolac", izgradnja deonice pruge "Beograd-Budimpešta", kao i izgradnja obilaznice oko Beograda. Jedan od novijih, ali veoma značajnih projekata, svakako je i novi put svile. Međutim, zbog uvoza tehničke robe iz Kine sa navedenom zemljom u spoljnoj trgovini takođe postoji veliki spoljnotrgovinski deficit. Značajan pomak u saradnji dve zemlje predstavlja i nedavno otvaranje „Kineske banke“ u Republici Srbiji. To bi moglo imati pozitivan uticaj na dalja ulaganja u oblasti infrastrukture. Osim toga, od velikog značaja za razvoj nacionalne ekonomije jeste i otvaranje filijala velikih kineskih firmi na teritoriji Srbije. To bi moglo da doprinese smanjenju nezaposlenosti, ali i prilivu budžetskih sredstava.

Kada je u pitanju spoljnotrgovinska saradnja sa drugim zemljama, ona je svakako u najvećoj meri ostvarena sa zemljama sa kojima postoje sporazumi o bescarinskom režimu, kao i sa zemljama iz okruženja. Od

zemalja iz okruženja, značajna spoljnotrgovinska saradnja je u toku 2017. godine ostvarena sa Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom i Makedonijom. Stoga je svakako od ključnog značaja za nastavak te saradnje unapređenje postojeće i izgradnja nove infrastrukture. Tome u velikoj meri doprinosi saradnja sa Narodnom Republikom Kinom.

Dobijanjem statusa kandidata Srbija je stekla mogućnost pristupa izvesnim programima i fondovima Unije, ali bi se moglo postaviti pitanje kako će nakon pristupanja uspeti da se izbori na slobodnom tržištu sa ekonomski razvijenijom konkurencijom. Kao što navode neki autori, to može da dovede do dodatnog slabljenja već nedovoljno razvijene nacionalne ekonomije.

Imajući u vidu navedeno, ipak bi trebalo naglasiti da Srbija ne treba da se osloni isključivo na pristupanje Evropskoj uniji kada je u pitanju jačanje njenih ekonomskih kapaciteta. Osim toga, treba imati u vidu da je svaki međunarodni odnos zasnovan na ekonomskim interesima njegovih aktera i da je podložan kako preispitivanju, tako i promenama. Ono što trenutno determiniše spoljnu politiku jedne zemlje, ne mora da znači da će biti značajan faktor i u budućnosti.

Bibliografija

- Bjelić, Predrag, Uticaj pridruženja Srbije Evropskoj uniji na njenu spoljnotrgovinsku politiku, Nacionalni konvent o Evropskoj uniji, Fondacija za otvoreno društvo, Beograd, 2016.
- Đukić, Srećko, Boris, Varga, Srbija na putu ka EU i Rusija, 2/2017, Evropski pokret u Srbiji i Forum za međunarodne odnose, Beograd, 2017.
- Gavrilović, Jovanović Biljana, „Tranzicija privrede Republike Srbije: Dostignuća i izazovi“, u: Vlastimir Leković (ur.) Institucionalne promene kao determinante privrednog razvoja Republike Srbije, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2016, str. 25-43.
- Jelisavac, Sanja i Fatić, Zirojević Mina, „Regionalne integracije na prostoru Zapadnog Balkana sa posebnim osvrtom na CEFTA“, u: Edita Stojić Karanović i Slobodan Janković (ur.), Elementi strategije spoljne politike Srbije, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 134-152.
- Nikolić, Goran, „Uticaj spoljne trgovine na ekonomski rast“, *Ekonomski anali*, 165, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2005, str. 145-164.
- Marković, Ivan i Petrović, Dragan, „Međunarodna ekonomska integracija: Efekti I izazovi članstva“, u: Vlastimir Leković (ur.), *Institucionalne promene kao determinante privrednog razvoja Republike Srbije*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2016, str. 157-172.

- Mitrović, Dragana, „Modeli produblјivanja saradnje sa NR Kinom i zemljama Centralne i Istočne Azije“, u: Edita Stojić Karanović i Slobodan Janković (ur.), *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 25-28.
- Visković, Ivo, „Determinante spoljne politike Srbije“, u: Edita Stojić Karanović i Slobodan Janković (ur.), *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 17-21.
- Veselinović, Petar, „Ekonomske efekte tranzicije privrede Republike Srbije“: u: Vlastimir Leković (ur.), *Institucionalne promene kao determinante privrednog razvoja Republike Srbije* Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2016. str. 45-70.
- Vukadin, Emilija, *Ekonomska politika*, Dosije i Savet projekta „Konstituisanje Srbije kao pravne države“, Beograd, 1999.
- Vukadinović, Radovan, „Izazovi sigurnosti u Evropskom prostoru“, u: Radovan Vukadinović i Vlatko Mileta (ur.), *Međunarodni odnosi: Izabrane teme*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1995. str. 3-115.
- Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o slobodnoj trgovini između Savezne Republike Jugoslavije i Ruske Federacije („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, broj 1/2001).
- Zec, Miodrag i Cerović, Božidar, *Kuda ide Srbija, ostvarenja i dometi reformi*, Naučno društvo ekonomista sa Akademijom ekonomskih nauka i Ekonomski fakultet u Beograd, Beograd 2008.
- Woods, Ngaire, „International political economy in an age of globalization“ in: John Baylis and Steve Smith (eds.), *The Globalization of the world politics: An introduction to international relations*, Second edition, Oxford University Press, Oxford, New York, 2001. pp. 277-298.

Internet izvori:

- <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11465-kina?lang=cyr>
- http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilaterala_ugovori/kina.pdf
- <http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4306>
- <http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4306>
- http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilaterala_ugovori/rusija.pdf
- <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11519-ruska-federacija?lang=cyr>
- <http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4258>

<http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4306>

<http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4258>

<http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/PublicationView.aspx?pKey=41&pLevel=1&pubType=2&pubKey=4306>

Jelena KOSTIĆ

NATIONAL ECONOMY AS A DETERMINANT OF THE REPUBLIC OF SERBIA FOREIGN POLICY - IN THE CONTEXT OF EU ACCESSION

The level of the state economic development is a major determinant of social welfare. In the age of globalization, the quality of relations with other countries depends on the economic conditions on the national level. The proper foreign policy could be very important for the national economic development. However, the situation on the national level could have a great impact on the state foreign policy. That is also the reason for the pursuit of membership in international organizations. It seems that the foreign policy of the Republic of Serbia is primarily determined by economic conditions, although it has been designed by the great influence of political heritage. The goal of this paper is to underline the relationship between the national economy and foreign policy. The necessity for the development of the national economy affected the tendency towards the membership of the Republic of Serbia in the EU, as well as the cooperation with the People's Republic of China and the Russian Federation. The current foreign policy of Serbia rests on the four pillars – the cooperation with the United States, the Russian Federation, the People's Republic of China and the European Union. The interests of some of them are opposed. This can affect the quality of relations between the Republic of Serbia and these countries. However, it could have a tremendous impact on the national economic policy priorities. It seems it is difficult to give an answer to the question of what will happen in the future. Therefore, it is perhaps necessary to take advantage of the current benefits that Serbia has as a candidate for accession to the EU and from the economic cooperation with the Russian Federation and the People's Republic of China.

Keywords: national economy, determinants, development, cooperation, the European Union, Russian Federation, China.